

Twentse Taalbank

't Inschrien

2014 / 2

Kwartaalblad van de Vereniging Oudheidkamer Twente

Colofon

't Inschrien is een kwartaalblad van de Vereniging Oudheidkamer Twente.

Doelstelling

Het bevorderen van kennis en inzicht omtrent de culturen van stad en land in Twente, in het bijzonder voor wat betreft archeologie, geschiedenis, natuur en landschap en het streven tot het behoud van de bestaande culturen of overblijfselen ervan.

Redactie

Robert Kemper Alferink (hoofdredacteur),
Willy Ahlers, Geert Bekkering, Hilda Ferwerda,
Jan Hinke en Harry Mulder.

Aan dit nummer werkten mee:

Paul H.A.M. Abels, Willy Ahlers, Jan van Beckum,
Jan Braakman, Robert Kemper Alferink en
Bernard Westrek.

Redactieadres
Bathemerweg 4
7448 PH Haarle
redactie@oudheidkamertwente.nl

Bestuur
Bernard Westrek, voorzitter
Janny Willemsen, secretaris
Roy Dams, penningmeester
Jan van Alsté, lid
Ernst Jan Krudop, lid
Jan Morsink, lid
Theo van Stapele, lid

Secretariaat
secretariaat@oudheidkamertwente.nl
Telefoon: 074- 2914014
Rabobank rek.nr. 12 95 76 379

OKThuis
Stroinksbleekweg 12B
7523 ZL Enschede
Telefoon: 053-4787447
www.oudheidkamertwente.nl
Soos: iedere maandag 10.00 - 14.00 uur

Het abonnement is bij het lidmaatschap van de vereniging ingesloten. Lidmaatschap van de vereniging kost 27.50 euro per lid, met partner 33.50 euro, jeugdleden tot 21 jaar 10 euro. Losse nummers zijn voor 5 euro verkrijgbaar bij het secretariaat.

Nieuwe kopij moet uiterlijk 15 juli 2014 bij de redactie zijn. Richtlijnen voor publicatie zijn te vinden op de website.

Publicatie of overname van artikelen, geheel of gedeeltelijk, is toegestaan mits de bron wordt vermeld.

Donatie, schenkingen en sponsoring:
schenkingen@oudheidkamertwente.nl

Een inschrien is een klein verborgen vakje in een tuugkist waarin men kostbare voorwerpen bewaarde.

Druk: Drukkerij Veltmann B.V., Enschede

ISSN 1875-2659

Inhoud

De Binnengait in Enterbroek blijft tot de verbeelding spreken Robert Kemper Alferink	3
Een brief uit 1814 Willy Ahlers	6
De zoete wraak van Jan III van Beckum Jan van Beckum	8
Beleid van de Oudheidkamer Twente (2014 tot 2016) Bernard Westrek, voorzitter	13
Eerste station van Oldenzaal lag in... Losser Willy Ahlers	14
Tolerantie in een veendorp Jan Braakman	16
Boekrecensie: Jaap Scholten – Horizon City Robert Kemper Alferink	22
Wil de échte Twentecollectie opstaan? Robert Kemper Alferink	23
Vlöggl'n, een misschien niet zo oude, maar springlevende traditie Paul H.A.M. Abels	24

Uit ons krantenarchief zullen volgende jaargangen, waarvan enkele jaargangen helaas niet compleet zijn, worden ontzamel

- De Twentsche Courant, periode 1923 – 1989,
- Tubantia, periode 1899 – 1931,
- Enschedese Courant, periode 1895 – 1903.

Leden die geïnteresseerd zijn kunnen zich melden bij Theo van Stapele telefoonnummer 06-5325 8596 of per mail bij secretariaat@oudheidkamertwente.nl.

Foto omslag: De voormalige schippersherberg Binnengerrit of Binnengait, aan de Kartelaarsdijk even ten zuiden van Enter.

Foto: Robert Kemper Alferink

De Binnengait in Enterbroek blijft tot de verbeelding spreken

Robert Kemper Alferink

‘Hier speelde het hele sociaal leven van Enter zich af’, vertelt Jannie Jansen vol trots. Sinds 1990 woont ze in de voormalige schippersherberg Binnengait in de buurtschap Enterbroek. Het is de plek waar de hessenweg van Amsterdam naar Rusland, het riviertje de Regge kruist. Naast de boerderij staat een bijzondere inrij- of doorritschuur. Begin dit jaar is de schuur gerestaureerd. Nu wordt er gewerkt aan de realisatie van een bescheiden toeristisch rustpunt met een kleine tentoonstellingsruimte.

‘Een plek waar de tijd heeft stilgestaan, zo lijkt het. De boerderij en schuur op het erf Binnengait dateren beide uit het eind van de achttiende eeuw. Iets verderop staat het bouwhuis van de verdwenen havezate Cattelaar, dat dateert uit 1690. Het is de oudste bebouwing in de wijde omgeving. In de directe omgeving staan boerderijen, die al eeuwenlang bekend zijn.’ Jannie Jansen is trots op de prachtige omgeving waar ze in woont. Haar grootvader kwam als pachter op de Binnengait in 1914. ‘In die tijd is de herberg gesloten. De laatste zomp werd zo’n drie jaar later gelost.’

De voormalige schippersherberg Binnengait rond 1928.
Bron: J.A. Jolles, *Wandelingen door Nederland*, 1928.

Scheepvaart op de Regge

Feitelijk stelde de scheepvaart op de Regge toen al niet veel meer voor. ‘Daarvoor moeten we terug naar de achttiende eeuw. De doorritschuur naast de boerderij, die we nu gerestaureerd hebben, is gebouwd in 1751. Dat blijkt uit de muurankers in de voor- en achtergevel. Later is de schuur nog eens met één gebint, een meter of drie, verlengd. In de constructie is dat nog steeds terug te zien.’ Het was de tijd dat er nog echte

scheepvaart was, hier op de Regge. Op de plek waar hier de hessenweg de Regge kruist, was een overlaadstation natuurlijk ideaal. Jannie vertelt: ‘Vanaf de hessenweg kan je met paard en wagen aan de ene kant de schuur in, werden de goederen af- of opgeladen en kon je aan de andere kant weer naar buiten. In de gelagkamer van de boerderij was het een drukte van belang. Schippers en handelaren brachten in de herberg de nacht door.’

Vijftientig jaar later veranderde de situatie drastisch. Carel George van Wassenaer Obdam, de heer van Twickel, liet tussen 1771 en 1775 de Twickelervaart graven. ‘Zodoende hoefden schippers niet meer langs de Binnengait heen,’ vertelt Jannie. ‘Al ver voor Enter sloot de Twickelaart aan op de Regge. Veel klandizie ging daardoor verloren. Dat scheelde ruim 360 schuiten per jaar.’ De Binnengait werd in die tijd geëxploiteerd door de gezusters Borgerink, dochters van de eigenaar van de Cattelaar. Ze reageerden woedend. ‘Er gaat een verhaal dat de dames Borgerink een groot aantal arbeiders liet komen op de Binnengait. Ze kregen goed wat *foezel*, en werden er vervolgens op uitgestuurd om de net gegraven Twickelervaart weer dicht te gooien.’ Uit angst voor claims van de heer van Twickel liep alles uiteindelijk met een sisser af. De Borgerinks vertrokken van de Cattelaar en het huis werd rond 1830 afgebroken.

Overleveringen

Hoewel de boerderij al ongeveer honderd jaar geleden de functie van herberg verloor, blijft de plek tot de verbeelding spreken. Ouderen in de buurt vertellen nog verhalen over vroeger, over hoe het leven er in de herberg aan toe ging.

De gerestaureerde doorritschuur op het erf Binnengait. Bij de restauratie werden muren opnieuw opgemetseld en werd de hele dakconstructie gerestaureerd.

Jannie: 'Er gaat bijvoorbeeld een verhaal over een ongewenste gast, die de gelagkamer binnenkwam, en met een pistool rond begon te zwaaien. Hij wilde afrekenen met een boer uit Enter. Eén van de burens pakte het pistool af en gooide het in de gracht die hier dichtbij was. Misschien ligt dat pistool hier nog wel?' 'De Regge heeft hier het landschap altijd bepaald, en zal dat ook altijd blijven doen,' vertelt Jannie. 'Jaren terug al vertelde een buurman, die toen al in de negentig was, dat bij hoog water in de winter behoorlijk wat weiland overstroomde. Als het begon te vriezen, werd vanuit de hele buurt hier geschaatst. In de herberg werd, volgens die buurman, toen zelfs warm bier geschonken!' Tijdens de restauratie van de schuur, vonden we in een muur een hele reeks kogelgaten. Toen bleek dat in de Tweede Wereldoorlog hier ook van alles gebeurd is. Jannie: 'Mijn moeder wist zich opeens allerlei dingen uit de oorlog te herinneren, die ze ons nog nooit eerder verteld had.' De aanwezigheid van materieel erfgoed zorgt in dat opzicht ook voor behoud van het immaterieel erfgoed. Verhalen blijven zodoende doorverteld: 'Elke tied hef zien eagen verhaal. A; heel stille bint komt de verhalen noar oe toe.'

Noaberschap

Een buurschapshuis heeft Enterbroek niet. Gelukkig niet, lijkt 't haast. 'De Binnengait is de plek gebleven, waar we samenkomen. Als we een fietstocht hebben van de buurtvereniging, vertrekken we meestal vanaf hier. Dat is nou eenmaal zo. Zo vanzelfsprekend.' Ook vandaag de dag is noaberschap in de buurt nog erg belangrijk. 'Ja, natuurlijk. Als burens sta je altijd voor een ander klaar. Zo werkt dat nou eenmaal,' reageert Jannie. Aan de restauratie van de schuur heeft de buurt dan ook volop meegewerkt: 'Verschillende bouwmaterialen zijn van boerenerven uit de buurt afkomstig. Buurkinderen hebben geholpen met het van het dak afhalen van de dakpannen, want de hele kap moest onder handen genomen worden.' In het midden van de jaren '70 was de schuur erg vervallen. 'Veel mensen, ook hier uit de buurt, zeiden: "Ach, brek det oale spul toch of." Maar ja, dat was geen optie. Mien va heul ok al van die oale pröttel.' Nu is de buurt juist blij dat de schuur gerestaureerd is. Een van de burens reageerde vrij nuchter: 'As iej 't mooi hebt, is 't veur oons ok mooi, want wiej mut d'r op kiekkn.'

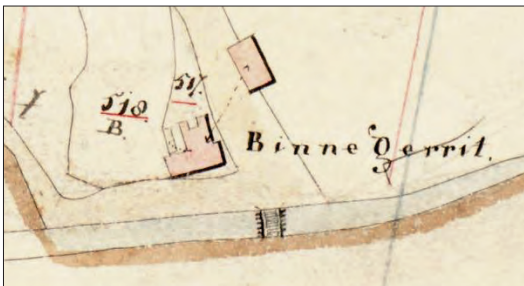

Jannie Jansen ten tijde van de opening van de gerestaureerde schuur, maart 2014.

Restauratie

Ondanks de provisorische restauratie uit de jaren '70 verkeerde de schuur al jarenlang in slechte staat. Er komt vrij veel zwaar verkeer over de weg, die maar anderhalve meter naast de schuur loopt. Jannie vertelt: 'In de loop der jaren is de weg steeds hoger komen te liggen, door al die asfaltlagen. Het regenwater loopt zodoende niet meer van de schuur richting de weg, maar vanaf de weg richting de schuur. Verschillende muren waren uitgezet, sommige scheuren waren zo groot, dat je er dwars doorheen kon kijken.' Het lag Jannie na aan het hart, dat de schuur er zo bijstond: 'Ik heb d'r jaren over geprakkezeerd, hoe het op te knappen. Uiteindelijk is eind vorig jaar een stichting opgericht. Zodoende hebben we een behoorlijke subsidie gekregen van de

Situatieschets van het erf BinneGerrit rond 1832.
Bron: www.watwaswaar.nl

gemeente Wierden, de provincie en LEADER, een Europees fonds voor plattelandsonwikkeling. Ongeveer 20% van de financiering is met particulier geld.' Nu de restauratie van de schuur is voltooid, wordt gewerkt aan de inrichting van een tentoonstelling (over de geschiedenis van de Binnengait en de Cattelaar) en aan de inrichting van het kookhok. Jannie: 'In die ruimte vóór in de schuur werd vroeger het voer voor de varkens gekookt. Straks kunnen toeristen er koffiedrinken. Een buurman heeft z'n oude houtkachel er al ingezet. Hij gebruikte 'm zelf toch niet meer.'

Detailfoto van de ankerbalkconstructie. Op de gebintstijl en op de twee schoren (of korbelen) zijn telmerken zichtbaar. Gebinten werden eerst op maat gemaakt en vervolgens, op de plek van bestemming, in elkaar gezet.

LEADER

Het doel van LEADER is het versterken en verder ontwikkelen van de leefbaarheid en de economie op het platteland. LEADER ondersteunt initiatieven die van inwoners, ondernemers en organisaties uit het gebied zelf komen en die bijdragen aan een vitaal platteland op de lange termijn. Als aanjaagsubsidie maakt het initiatieven mogelijk, die anders waarschijnlijk niet van de grond waren gekomen. Kenmerkend voor LEADER is de lokale kracht en een bottom-up-benadering. Overijssel is gedurende de planperiode 2007-2013 in zes LEADER gebieden verdeeld geweest. Elk gebied heeft een Plaatselijke Groep. Hierin zitten vertegenwoordigers uit de overheid (wethouder en ambtenaren) en bewoners uit het gebied.

Een brief uit 1814

Willy Ahlers

In mijn verzameling poststukken over de postgeschiedenis van Oldenzaal heb ik een brief uit 1814 van Enschede naar Oldenzaal waarvan de inhoud bekend is. De brief is dus precies 200 jaar geleden geschreven. Het geeft een stukje geschiedenis weer na de Franse Tijd. Hieronder eerst de tekst van de brief en daarna enkele punten ter verduidelijking.

De integrale tekst

Op den Huijze Warmelo den 25 Julij 1814
Op het ogenblik word ik door een missieve van den Heer Gouverneur mij per expresse toegezonden geïnformeerd dat de Heeren Luit Colonel Wildeman 2) van de Generale Staf en Capitein Van Gageren adjudant Van Zijn K: Hoogheid den Heere Erfprins 3) belast om de Vreemde troupes welke het grondgebied van deze provincie passeren zullen te begeleiden en om zodanige arrangementen met de Commanderende Officieren te treffen, als meest geschikte zullen zijn om deze doormarsch zo min mogelijk drukkende te maken en dat tevens de Generaale aannemer gelasten om te zorgen dat de Substanties voor deze troupes verzekerd worden dat dien ten gevolgde voornoemde Heeren op heden van zou al naar Noorthoren zijn afgereist om de gemelde troupes tegemoet te gaan daar de doormarsch dezer troupes alle Infanterije, met den 28 dezer een aanvang staat te nemen als op welkom dag een Corps van veertienhonderd man, van Noorthoren zig zal begeven om naar Almelo en waarschijnlijk een ander Corps van gelijke sterkte op Oldenzaal om in die plaatszen nagt verblijf te houden en voorts die van Almelo den volgenden dag op Holten en den dag daaraan op Deventer en die Van Oldenzaal den volgenden dag op Goor en den dag daar aan op Zutphen hunnen marsch zullen voortzetten.

Ik geeve daar van Kennis bij dezen ten einde van uwe kant alles tot den ontvangst en het transport dier troupes worden in het werk gesteld, en vooral worden zorg gedragen dat gedurende die door marsch altijd een genoegzaam getal wagen en voorstaan paarden voorhanden te kunnen aflosschen

Zijnde voorts die Gemeenten Welk in het geheel geen Inkwartiering of doormarsch hebben nog

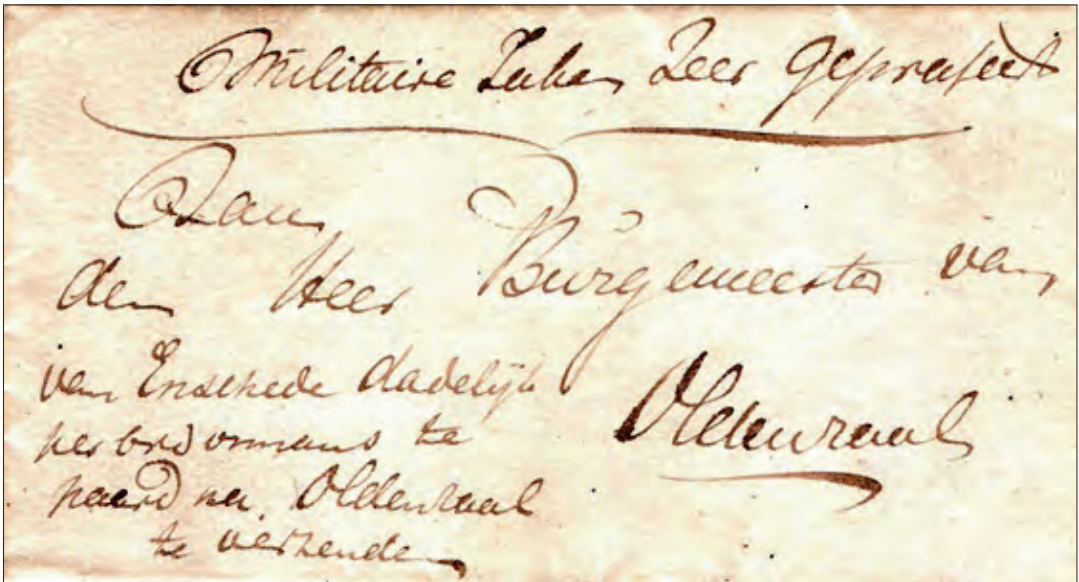
mogten krijgen Verpligt de nabuurige welke met deze last bezwaard worden op de eerste aanvragen der Gemeente bestuuren met wagen en voorspan paarden bij te springen

De Commiss: Van het kwartier Almelo
Provioneel Gedlegieerd
LA Sloet tot Warmelo

Besproken personen

2. Jan Ernst Wildeman (1770-1833), Nederlands generaal, die zich in de voorhoede bevond van de troepen van de bondgenoten die in 1813 binnentrokken. Op 18 februari 1814 benoemd tot luitenant kolonel bij de generale staf. In 1826 werd hij generaal-majoor.

De voorzijde van het poststuk dat in 1814 van Enschede naar Oldenzaal werd gestuurd. Collectie: Willy Ahlers.

3. Willem Frederik, koning Willem I (1772-1843) streed tegen het leger van Napoleon. Kwam op 30 november 1813 vanuit Engeland terug naar ons land en op 16 maart 1815 nam hij zelf de titel koning der Nederlanden aan. Op 7 oktober 1840 trad hij ten gunste van zijn zoon af. Hij overleed in Berlijn op 12 december 1843.

Een tweede bestuurslaag

In de periode 1807-1815 was er een bestuurslaag tussen een departement later provincie en de gemeentelijke bestuurslaag:
 1807-1810 de kwartierdrost
 1811-1813 de onderprefect
 1813-1815 de commissaris in het arrondissement

In oktober 1813 verloor Napoleon de Volkerenslag bij Leipzig. Het jaar daarop in maart werd Parijs ingenomen en in april 1814 deed Napoleon afstand en werd verbannen naar Elba. Vanaf 1810 had ons land deel uitgemaakt van het Franse keizerrijk. Op 9 november 1813 verschenen de geallieerden aan de grenzen van de provincie Overijssel, een groep ongeregelde Russische kozakken. Drie dagen later waren ze in Zwolle. De Russische troepen volgden op 20 november en de aanvoerder, de kolonel prins Naritschin benoemde de volgende dag een provisioneel gouverneur baron Bentink. Met een

proclamatie bepaalde hij dat de bestaande Franse regelgeving zou blijven bestaan. Op 30 november kwam de Prins van Oranje bij Scheveningen in ons land terug. Op 13 december werd door de nieuwe provisionele commissarissen Van Pallandt en Van Hambroek, opvolgers van Bentink, Mr. Adolf Carel van Sloet tot Warmelo benoemd tot provisionele commissaris van Almelo. Hij bleef op Huize Warmelo wonen wat wel wat lastig was. In 1814 werd hij benoemd in de commissie beoordeling grondwet en werd opgevolgd door zijn zoon baron Lodewijk Arent (1786-1840) als waarnemend commissaris, die boven geciteerde brief schreef. Zijn werkzaamheden bestonden uit uitvoering van de wetten, toezicht op de lagere besturen, handhaving van de openbare orde en veiligheid en als laatste regulering en bevordering van het economische, sociale, culturele en religieuze leven.

De zoete wraak van Jan III van Beckum

Jan van Beckum
 .....

In 't Inschrien 2013/2 werd de opkomst en ondergang van het oud-adellijke geslacht Van Beckum beschreven. Dat verhaal kent nog een verrassend vervolg. We hebben kunnen reconstrueren hoe Jan III [1] van Beckum wraak neemt op zowel Karel V als op Goossen van Raesfelt, beiden verantwoordelijk voor de martelaarsdood van zijn vrouw Ursula en zijn zus Maria, en hoe hij voorkomt dat beide heren beslag kunnen leggen op zijn bezit.

De situatie eind 1544 in de Hof van Twente

Na de executie van de joffers Maria en Ursula in 1544 kent het geslacht Van Beckum nog maar twee leden: weduwnaar Jan en zijn halfzus Adriana, die een leven als kloosterzuster leidt in Zutphen. Hun vader en drie ooms zijn al vóór 1526 gesneuveld of overleden en ook tante Pelgrum is inmiddels gestorven. Omdat het huwelijk van Jan en Ursula kinderloos is gebleven, zou de gehele leenportefeuille bij Jan's overlijden vervallen aan landheer Karel V, die via zijn Inquisitie verantwoordelijk was voor de dood van de freules. Dat Goossen van Raesfelt, executeur van de freules, voor de duur van zijn leven als bonus het vruchtgebruik van Kevelham en de erve Ottenschot zou worden toebedeeld, was niet te voorkomen [2].

Als weduwnaar zonder kinderen heeft Jan geen haast gemaakt om zich op de huwelijksmarkt te melden. Nog geen 10 jaar eerder werd hij nog te licht bevonden voor een van de dochters van Johan III van Twickelo, Jutte of Agnes. In 1531 werd Jutte de vrouw van Unico Ripperda en in de concurrentieslag om Agnes - en om de functie van drost - werd hij gepasseerd en verslagen door Goossen van Raesfelt. In de vorige bijdrage over het geslacht van Beckum in 't Inschrien is beschreven dat Jan een jaar later, in 1538, in opdracht van Karel van Gelre (!) deelneemt aan een missie in Ost-Friesland, waarvan hij binnen twee maanden gehuwd en wel met ene Ursula von Werdum terugkeert.

De kwestie van het erfrecht

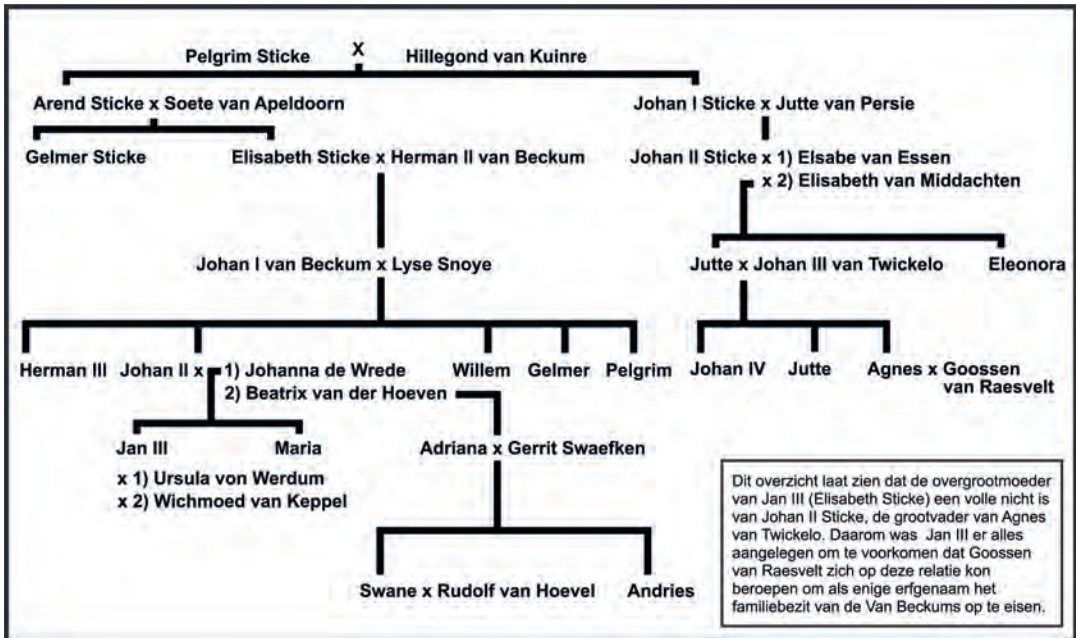
In "Historie van Maria van Beckom en Ursula's broeders Wyf" (1914) gaat J.J. van Deinse uitvoerig in op de achtergronden van de arrestatie en executie van Maria en Ursula. Hij citeert

o.a. uit de "Historia Familiae Werdumanae" uit 1679 van Ulrich von Werdum, nazaat van Ursula's familie. Deze Ulrich spreekt de verdening uit, dat Goossen van Raesfelt zich meer door hebzucht dan door geloofsijver heeft laten leiden bij het executeren van de freules. Volgens Ulrich zou Goossen de naaste erfgenaam zijn, ná Maria, van de kinderloze Jan van Beckum en in de ontstane situatie de enige kandidaat voor diens gehele nalatenschap. Maar Van Deinse acht deze aantijging ongegrond: "Noch de martelaarsliederen, noch de martelaarsboeken, zelfs niet Jan van Beckum zelf in zijn brief aan zijn zwagers, maken van zoiets melding. Had Jan van Beckum daarvan ook maar enigszins een vermoeden gehad, dan zou hij het zeker aan zijn familie gemeld hebben" (p. 18). Van Deinse voegt daar aan toe dat men ook bij Fahne's 'Westfälische Geschlechter' tevergeefs naar een familieband tussen de drost en zijn terechtgestelden (zal) zoeken".

Maar wat Van Deinse was ontgaan, is dat Jan van Beckum wel degelijk op de hoogte was van de wijze waarop de geslachten Van Beckum en Sticke met elkaar verbonden waren. Immers, de overgrootmoeder van Jan, Elisabeth Sticke, was een volle nicht van Johan II Sticke, de grootvader van Agnes van Twickelo, de eerste vrouw van Goossen van Raesfelt.

Als Jan kinderloos zou overlijden zou Goossen mogelijk als enige - weliswaar aangetrouwde - verwant (delen van) Jan's nalatenschap kunnen opeisen. De historie laat zien dat Jan ten koste van alles juist dát heeft willen verhinderen. Was het Johan III van Twickelo, de vader van Agnes, die rond 1536 de machtspositie van Jan in Twente blokkeerde door zijn dochter aan Goossen te gunnen, nu zijn de rollen omgekeerd: als Jan erin slaagt het familiebezit veilig te

stellen dan dwarsboomt hij de machtsuitbreiding van zijn aartsrivaal Goossen [3].

Jan zet zijn strategie uit

Na de dood van Ursula en Maria houdt Jan zich enkele jaren op de achtergrond. Hij komt niet voor op de presentielijst van de Landdagen waarvoor hij wél werd aangeschreven. We komen hem in die periode ook niet tegen in aktes of regesten. Maar als hij weer in de openbaarheid treedt, gaat hij tot het uiterste om te voorkomen dat zijn hele familiebezit na zijn (kinderloos) overlijden in zijn geheel terugvalt op leenheer Karel V, of nog erger: overgaat op de mogelijk wettige erfgenaam Goossen van Raesfelt.

Wat zijn de mogelijke opties voor Jan?

Optie 1: Hertrouwen en nageslacht creëren. Omdat Jan al ca 50 jaar is én zijn huwelijk 6 jaar kinderloos bleef, is dit wel een mogelijkheid maar geen garantie voor nageslacht;

Optie 2: Adriana uit het klooster halen. Verzoek tot uittreden indienen en Adriana uithuwelijken aan een heerschap met netwerk die bereid én in staat is om voor nageslacht te zorgen waaraan hij zijn bezittingen legaal kan nalaten; kansrijk maar nog steeds geen garantie. Maar als één van deze sporen succes oplevert, zal zijn missie geslaagd zijn! En dat Jan beide opties heeft uitgewerkt kunnen we aan de hand van historische feiten aantonen.

Jan blijft na de dood van zijn vrouw voorlopig op havezate Nijenhuis in Diepenheim wonen. Ruim 4 jaar later, op 4 februari 1549, verschijnt hij pas voor het eerst weer op de Overijsselse Landdag [4]. Daar ontmoet hij Gerrit Swaefken (1497-1573), burgemeester van Deventer, die vanuit zijn functie ook voor de Landdag werd aangeschreven [5]. Gerrit heeft enkele weken daarvoor zijn vrouw Swane van Doetinchem verloren († 1549) [6], van wie hij twee jonge kinderen heeft, Gerhard en Geertruid. Gerrit en Jan hebben hun weduwnaarsproblemen ongetwijfeld besproken: hoe regelen we een moeder voor Gerrit's jonge kinderen, een aantrekkelijke vrouw voor de burgemeester én wettige erfgenamen voor Jan? Een huwelijk tussen Gerrit en Jan's zuster Adriana was een reële optie. Gerrit Swaefken kwam uit een bekende, maar niet-adellijke Deventer familie en trouwen met Adriana zou voor Gerrit een huwelijk 'boven' zijn stand zijn. Gerrit beschikte over een huis in de stad Deventer en dat was weer een statussymbool voor Overijsselse adellijke families. Steden waren immers brandpunten van handel en cultuur en in tijd van oorlog bood de stad meer bescherming dan een havezate op het platteland. Later blijkt uit verschillende leenakten dat aan dit huwelijk de voorwaarde gekoppeld wordt, dat Jan zijn bezittingen aan Adriana zal nalaten als (1) Jan kinderloos

overlijdt en (2) Gerrit en Adriana voor nageslacht hebben gezorgd. Gezien de leeftijd van alle betrokkenen én het moederloze gezin van Gerrit, is haast geboden. Jan en Gerrit zijn ca 52 jaar en Adriana zal achter in de dertig zijn.

De feiten volgen elkaar nu snel op. Nog in 1549 vraagt én krijgt Jan toestemming van de paus om Adriana uit het klooster te laten treden met herstel van haar wereldse rechten en in het voorjaar van 1550 keert Adriana in het seculiere leven terug [7]. Vanaf eind mei 1550 wordt het huwelijk driemaal afgeroepen in de Mariakerk te Deventer en op 15 juli door de pastoor in diezelfde kerk voltrokken [8]. Het echtpaar Swaefken-van Beckum gaat met de twee kinderen in Deventer wonen. Als in 1552 een dochter Swane wordt geboren (er is zelfs sprake van een tweelingbroertje Andries [9]) dan mag de eerste stap van optie 2 toch geslaagd worden genoemd.

Niet over één nacht ijs

Jan besluit toch ook op het 2e paard te wedden, want najaar 1553, een jaar na de geboorte van de tweeling, werkt hij optie 1 uit. Hij hertrouwt alsnog en wel met Wichmoed van Keppel tot Swerfeld [10]. Op 18 december 1556, als Adriana en Gerrit inmiddels voor nageslacht hebben gezorgd én Andries en Swane de kwetsbare babyleeftijd hebben doorstaan, draagt

Jan als eerste zijn belangrijkste bezit, de havezate Nijenhuis, over aan Adriana met Geert Swaefken [11] als hulder, voor het geval hij kinderloos zal overlijden. Wel regelt Jan dat het vruchtgebruik van Nijenhuis voor hem en Wichmoed behouden blijft, zoals blijkt uit de beschrijving:

... *'op dezelfde dag tuchtte Adriana haar broer Johan en zijn vrouw Wichmoed aan dit goed.'*

In het voorjaar van 1557, als Jan inschat dat zijn huwelijk met Wichmoed ook kinderloos blijft, onderneemt hij verdere actie. Op 18 maart 1557 wordt de erve Grote Bromelhuesen onder Haaksbergen aan Henrick de Zwicker verkocht. Op 22 mei 1557 verkoopt hij 'dat Mershuys' in kerspel Goor aan Johan van Warmeloe, nadat hij eerder op die dag er nog mee was (her)beleend *'..na de dood van zijn vader Johan'*. Op 24 mei 1557 draagt hij Kevelham en Ottenschot over aan Adriana [12], nu zonder de voorwaarde van kinderloos overlijden.

De erve Aldemingh komt later in bezit van Adriana [13] en dat geldt ook voor 'de Heckersche Hoeve' in het kerspel Oldenzaal. Op 6 september 1551 was Jan hier al 'met lediger hand' mee beleend [14], maar op 27 juni 1559 wordt ene Reiner van Dotinchem [15] ermee beleend *'..voor joffer Ariaen van Beckem.'* een aanwijzing dat Jan dan vermoedelijk al is overleden.

Volgorde in de tijd van de verkoop en overdracht van de bezittingen van Jan III

Leengoed	Richterambt:	Datum overdracht:	Nieuwe eigenaar:
1 Havezate Nijenhuis	Diepenheim	18 dec.1556	Adriana (hulder: Gerrit S.)
2 Erve Groot Brommelhuesen	Haaksbergen	18 mrt 1557	Henrick de Zwicker
3 Erve 't Morshuys	Diepenheim	22 mei 1557	Johan van Warmeloe
4 Havezate Kevelham	Kedingen	22 mei 1557	Johan van Warmeloe
5 Erve Ottenschot	Delden	24 mei 1577	Adriana
6 Erve de Heckerse hoeve	Oldenzaal	27 juni 1559	Reiner van Dotinchem voor joffer Adriaen
7 Erve Aldemingh	Oldenzaal*	in 1561 in bezit van	Adriana
8 Smalle tienden uit Duvelshof	Oldenzaal	?	Adriana?
9 Tienden uit erve Kynckeler	Haaksbergen	?	Adriana?
10 Tienden uit erve Brynckhues	Haaksbergen	?	Adriana?

* In 't Inschrien 2013/2 heb ik in fig. 3 aldaar onder nr. 6 per abuis vermeld dat Aldemingh onder het richterambt Almelo viel. Dat moet Oldenzaal zijn. Er zijn overigens bronnen die aannemen dat Aldemingh en de Duvelshof een en dezelfde erve zijn. In dat geval vervalt nr. 7 in bovenstaande lijst.

Missie geslaagd

Zo hebben we kunnen reconstrueren hoe Jan erin geslaagd is om zijn belangrijke erfgoederen voor het nageslacht veilig te stellen en daarmee Goossen van Raesfelt buiten spel te zetten. Daarnaast heeft hij, door verkoop van enkele kleinere goederen, voor zichzelf en Wichmoed een kapitaal voor hun oude dag aangelegd. Jan overlijdt waarschijnlijk in 1558 [16] maar zeker niet later dan 1561. Wichmoed overlijdt rond 1580 en heeft tot die tijd vermoedelijk op havezate Nijenhuis mogen wonen.

Eind aan de koude oorlog?

Er suddert tussen Adriana en Goossen van

Raesfelt nog enige tijd een conflict over Kevelham. In 1560 wordt een vonnis uitgesproken inzake het leenproces van Geert Swaefken, tegen Goossen van Raesfelt over dit leengoed [17]. En in juli 1563 laat Adriana nog een deurwaarder beslag leggen op het huis Twickel vanwege een vordering van achterstallige rente en aan Kevelham toegebrachte schade, begroot op ca 1000 daalders.

Op 10 mei 1563, enkele jaren na de dood van Jan, krijgt Adriana ook het leengoed de Arninckhof in bezit als Hendrik Swaefken voor haar als momber optreedt tegenover Graaf Arnd de Jongere zu Bentheim und Steinfurt. Daarmee

is het gehele familiebezit via Adriana veilig gesteld of op tijd verkocht. Omdat er in 1564 nog een acte van ruil is opgemaakt waarbij Adriana en Gerrit een akker verkrijgen, de Pyperingerweide in Twello, weten we dat Adriana in 1564 nog leefde. Vermoedelijk is zij net als haar schoonzus Wichmoed, pas rond 1580 overleden, evenals Goossen van Raesfelt.

Met de dood van Jan in 1557/1558 overlijdt de laatste riddermatige edelman en de op één na laatste telg van dit geslacht. Van de tweeling sterft Andries als kind in Deventer en wordt Swane een zeer aantrekkelijke huwelijkskandidate. Zij trouwt, ca 20 jaar oud, met Roelof van Hoevel, lid van een geslacht dat vermoedelijk al vanaf 1380 tot de bevriende relaties van de Van Beckums behoorde. Daarmee gaat het gehele bezit van Adriana (lees: van de Van Beckums) via Swane over op de Van Hoevels, ver buiten bereik van Van Raesfelt. Karel V overleed in 1558, 3 jaar na zijn vrijwillige troonsafstand in Brussel. En Jan, als borgman van Diepenheim vermoedelijk in de Johanneskerk aldaar begraven, heeft met een gerust hart zijn ogen definitief gesloten.

Noten

- 1 Omwille van de leesbaarheid laten we de toevoeging 'III' in de tekst vanaf nu achterwege.
- 2 Maria had na de dood van haar vader Johan II (1526) het vruchtgebruik van Kevelham en Ottenschot gekregen, terwijl het feitelijk eigendom op Jan was overgegaan.
- 3 Er is mogelijk ook een andere kant van het verhaal: wellicht was Jan juist vanwege deze bloedband met Agnes op voorhand uitgesloten als huwelijkskandidaat.
- 4 Jan laat zich ook in 1550, 1553, 1554 en 1556 op de landdag zien. Als er tussen 1526 en 1549 al landdagen werden gehouden, was het geslacht van Beckum daar niet vertegenwoordigd. Hij was immers het enige nog levende mannelijke lid van dit geslacht.
- 5 Er woonden in die tijd verschillende Gerrit Swaefkens in Deventer o.a. een onderwijzer. Dat is NIET de Gerrit die hier wordt opgevoerd.
- 6 Swane van Doetinchem was de dochter van NN. van Doetinchem en Johanna Splytloffs.
- 7 'Van Hoëvell – Van Hövell', blz 66. Bron: RAG,

- Fam. Arch. van Broeckhuysen, inv.nr 110. De bul van de paus gaat vergezeld van een akte waarin door Utrecht, Gelderland en Overijssel uitvoering van het besluit wordt gelast (1549, 1552, 1559). Een transcriptie van deze akte door dr. Aafke Brunt is in bezit van de auteur.
- 8 Bron: trouwboek van de Mariakerk te Deventer.
  - 9 Een andere bron noemt als geboortedatum 30 juli 1555 van een tweeling, Andries en Swane, en meldt ook dat Andries jong sterft te Deventer als hij uit school komt. Dat moet ca. 1560/1564 zijn geweest.
  - 10 Repertorium van Eijken (1995) meldt dat Jan op 26 september 1553 (OB3 fol 2) zijn vrouw Wychmout van Keppel het 1/3 deel van het vruchtgebruik van Nijenhuis schenkt. Het huwelijk kan/zal kort daarvoor gesloten zijn.
  - 11 Zie E.D. Eijken, Repertorium nr 311. Jan laat in de akten noteren: “..als hij kinderloos zal overlijden”.
  - 12 Er blijft nog geruime tijd een conflict bestaan na de confiscatie van het vruchtgebruik van Kevelham tussen Adriana en Goossen van Raesfelt. In 1560 wordt hieromtrent een vonnis uitgesproken.
  - 13 In 1561, blijkens een acte van 27 februari, wordt Adriana van Beccom beleend met ..Dat huijs ende erve, geheten Aldemingh, in den kerspел Losser..' na de dood van haar broer Johan van Beccom ofwel tot haar goede recht.
  - 14 We gaan ervan uit dat hier Jan wordt bedoeld. 'met lediger hand' betekent vermoedelijk: zonder kosten.
  - 15 Zie leenregisters van Wisch.
  - 16 1557 wordt ook als sterfjaar gemeld. Dat zou dan in het najaar moeten zijn. In 1561 is Jan zeker overleden.
  - 17 RAG, Fam. Arch. Broeckhuysen, inv nr 110.

Beleid van de Oudheidkamer Twente (2014 tot 2016)

Bernard Westrek, voorzitter
 .....

De Vereniging Oudheidkamer Twente kenmerkt zich door haar zelfstandigheid, organisatie, bestuur, huisvesting, kwartaalblad, cursussen, lezingen, excursies en projecten. Ze heeft het voornemen om intensief te gaan samenwerken met de Stichting Uitgeverij Twentse Media. De ontsluiting en het beheer van de collectie is geregeld door haar in bruikleen te geven aan gerespecteerde instellingen. Het project “Activeer de babyboomers” met als onderdeel het Poparchief Twente is een moderne manier van omgaan met cultureel erfgoed. Het project “Twentse Taalbank” is het vierde projectjaar ingegaan en nadert zijn voleinding. De werkgroepen boerderijonderzoek, die het Verpondingsregister van Twente van 1601 actualiseren, hebben inmiddels het werkresultaat van twee richterambten als Ebook op onze website geplaatst.

Doel van de vereniging.

Statutair:

De vereniging heeft ten doel het bevorderen van de kennis omtrent en het behoud van de culturen van stad en land in Twente, in het bijzonder wat betreft de archeologie, de geschiedenis, de natuur en het landschap. De vereniging streeft haar doel onder meer na door:

a. Het in eigendom hebben, houden en zoveel mogelijk uitbreiden van de mediatheek casu quo bibliotheek, de archieven, de collecties, de onroerende zaken van de vereniging en het toezicht houden op het zo goed mogelijk conserveren daarvan.

b. Het verwerven van gelden alsmede het organiseren van activiteiten ter ondersteuning van de doelstelling van de vereniging. De vereniging is een belangrijke “Schatbewaarder van Twents erfgoed”.

Een tweesporenbeleid.

Vastgesteld is dat er langs twee verschillende wegen getracht wordt de doelstellingen van de vereniging of onderdelen daarvan, te bereiken. Er is een richting die beoogt om de bestaande collectie te conserveren, te beschrijven, waar mogelijk uit te breiden en te ontsluiten. De tweede richting wil innoveren door het opzetten van projecten die nieuwe collecties gaan opleveren, collecties die na voltooiing van het project ook in bruikleen worden afgestaan. Beide richtingen vormen samen een tweesporenbeleid dat de vereniging wil nastreven. De leden zullen hier zoveel mogelijk bij worden betrokken. Door zelf actief mee te werken, maar ook door het doen van onderzoek

en door het kennis nemen van en of het gebruiken van het onderzoeksresultaat.

Wat willen we bereiken in 2014 – 2016?

a. Samenwerking in Twente.

De Oudheidkamer wil, als vereniging opgericht in 1905 voor het gehele gewest Twente, trachten een dienende rol te vervullen voor de lokale verenigingen. Ze wil dit bereiken door expertise op het gebied van cultureel erfgoed beschikbaar te stellen.

Daartoe zal de komende tijd, samen met samenwerkingspartner Uitgeverij Twentse Media, contact worden gezocht met lokale verenigingen.

b. Het opzetten van een communicatieplan.

We willen trachten te komen tot een plan waarin alle vormen van externe communicatie zijn opgenomen en op elkaar zijn afgestemd. Te denken valt daarbij aan 't Inschrien, de website met Nieuwsbrief, de uitgeverij, de sociale media, de ledenwerffolder en materiaal voor de benadering van sponsors.

c. Starten van een “werksoos”.

De soosmiddag op iedere maandag wordt nieuw leven ingeblazen door het inrichten van een “werksoos”. Aan door werkgroepen, individuele leden of bezoekers aangedragen onderwerpen, wordt met behulp van archiefstukken en laptops, in gezamenlijkheid gewerkt.

d. Publieksgerichte activiteiten.

Zoals in de samenwerkingsovereenkomst met museum Twentse Welle werd opgenomen zal jaarlijks een publieksgerichte activiteit worden opgezet. Wisselexposities voor een breder publiek, maar ook expositiebezoek met uitleg door deskundigen, zullen voor leden van de

Oudheidkamer en hun introducés worden georganiseerd.

e. Fondsenwerving.

Op korte termijn zal verdere uitvoering worden gegeven aan het project “Schatbewaarders van Twente”. De intentie van dit project is het benaderen van bedrijven en particulieren met het verzoek om een financiële bijdrage tot vorming van een fonds voor de instandhouding, restauratie en eventueel uitbreiding van de collectie van de Oudheidkamer. De inspanningen om te komen tot werving van subsidie langs de traditionele weg, worden voortgezet.

f. Onderzoek op het gebied van de Twentse historie.

Er zal (opnieuw) onderzocht worden welke mogelijkheden er zijn om te komen tot een instituut van de OKT dat onderzoek doet naar

de historie van Twente. Te denken valt aan samenwerking met de Universiteit Twente en de Regio Twente.

g. Bestuur, organisatie en interne communicatie.

Recent werd de bestuurlijke organisatie herzien. Aan alle bestuursleden werd een specifiek beleidsterrein gekoppeld, dit in combinatie met de bijbehorende verantwoordelijkheid en bevoegdheden. Aan de hand van een door het bestuur vastgesteld jaarplan per beleidsterrein zal worden vastgelegd welke specifieke zaken er op welk moment nagestreefd worden. Werkgroepen, commissies, projecten enzovoort, worden ondergebracht binnen één beleidsterrein. Een zorgvuldige interne communicatie zal worden nagestreefd.

Eerste station van Oldenzaal lag in... Losser

Willy Ahlers
 .....

Met veel trots werd op 18 oktober 1865 de spoorlijn Almelo – Oldenzaal - Salzbergen geopend. De internationale verbinding werd gerealiseerd door particulier initiatief, de Spoorweg Maatschappij Almelo – Salzbergen, waarin diverse Twentse bedrijven geld staken. Belangrijk was vooral het goederenvervoer: Bentheimer zandsteen voor de bouw en steenkolen voor de stoommachines van de textielbedrijven. En Oldenzaal kreeg zijn eerste station dat echter in de gemeente Losser lag. Maar daar volgde een actie van de gemeente Oldenzaal op.

In het Staatsblad van het Koninkrijk der Nederlanden nr. 202 staat de “Wet van den 15den November 1876, tot verandering der grens tusschen de gemeenten Oldenzaal en Losser.

Op drie kleine velletjes papier wordt alles geregeld. In artikel 1 staat het volgende

“De grens tusschen de gemeenten Oldenzaal en Losser wordt veranderd als volgt:

Aanvangende bij de Haarsteeg en den zuidoostelijken hoek van het kadastrale perceel nr. 522 van sectie A der gemeente Oldenzaal, gaat de grens, dien weg in zuidoostelijke rigting doorsnijdende, langs de zuidwestelijke grens der percelen nr. 82, 81 en 79 van sectie F der gemeente Losser tot den weg naar Kalheupink, dezen weg

in dezelfde rigting doorsnijdende, tot het perceel nr. 194 van laatstgenoemde sectie; vervolgens langs de zuidzijde van dien weg in zuitwestelijke rigting tot de oostzijde van den weg naar de Leemsteeg; van daar langs de oostzijde van dien weg in zuidoostelijke rigting tot aan den spoorweg van Almelo naar Salzbergen, verder dien spoorweg in dezelfde rigting snijdende en vervolgens langs de oostzijde van den weg naar de Leemsteeg in dezelfde rigting tot de Stakenbeek; daarna in zuidwestelijke rigting de noordzijde van die beek met hare kronkelingen volgende tot de westzijde van den weg naar de Eekte; van daar eerst in noordelijke rigting, dan noordoostwaarts en eindelijk in noordwestelijke rigting langs de westzijde van laatstgenoemde weg tot den bovengenoemde spoorweg, dien spoorweg

in laatstvermelde rigting verder snijdende en daarna steeds in dezelfde rigting den weg naar de Eekte aan de westzijde volgende tot de Tigchelsteeg, waar de nieuwe grenslijn weder aansluit aan de reeds bestaande.”

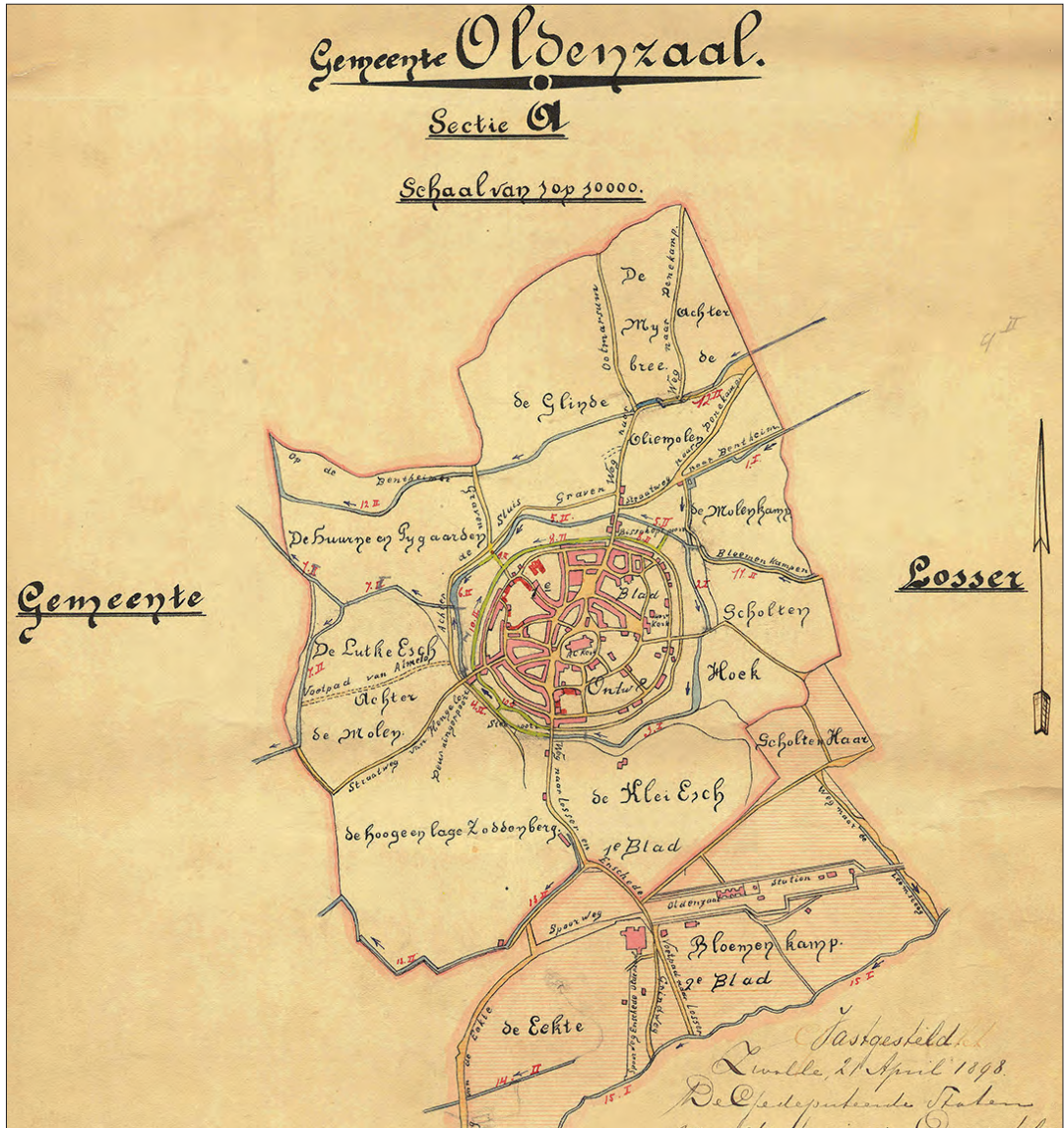
In artikel 2 staat:

“Het aan de gemeente Oldenzaal toegevoegd grondgebied gaat den 1sten Januarij 1877 tot haar over.”

In volgende artikelen wordt geregeld wat op welke manier overgaat, zoals openbare werken, kadastrale stukken, belastingen, kieslijsten en oproepen nationale militie.

Het laatste artikel 8 wordt de verspreiding van alle afspraken beschreven.

Het geheel kent dus een tekst van nog geen 2 maal A4 en werd op 23 november 1876 uitgegeven. Ik denk dat bij latere uitbreidingen van Oldenzaal heel wat meer tekst is gebruikt.

Kaart van de gemeente Oldenzaal in 1898. Ten zuiden van de stad ligt het station. De Eekte en de Bloemenkamp, het deel van de gemeente Losser dat in 1877 bij Oldenzaal is gevoegd, is gearceerd weergegeven. Collectie: gemeentearchief Oldenzaal.

Tolerantie in een veendorp

Jan Braakman

Toen landbouwer Johannes Boerman in de winter van 1852 tijdens een volksmissie van de redemptoristen in Vriezenveen een pater de gelofte deed zijn kind uit een huwelijk met een protestantse vrouw voortaan katholiek op te voeden, volgden onlusten die hemzelf en de paters nog lang heugden. De gebeurtenissen geven een fraai beeld van de religieuze verhoudingen in het veendorp uit het midden van de 19e eeuw [1].

*Roomse bokken,
geld in de sokken,
ketting om de hals,
o wat zijn ze vals.*

Een Vriezenveense kennis die mij nog als zuigeling naar het doopvont in de plaatselijke hervormde Grote Kerk had gedragen, kon dit rijmpje onlangs nog moeiteloos oprakelen; in 't Vjeans. Ze riep het, zo herinnerde ze zich het met enige gêne, tijdens haar hervormde jeugd in de jaren vijftig de kinderen van de rooms-katholieke school toe, die dit ongetwijfeld niet op zich lieten zitten. Het was de tijd van de 'verzuiling', waarin ook in Vriezenveen, protestant en katholiek min of meer sociaal gescheiden leefden. De religieuze verhoudingen in mijn woonplaats hebben mij altijd geboeid. Toen ik het missieverslag van de paters redemptoristen, afkomstig uit het archief van het redemptoristenklooster in Wittem (Zuid-Limburg) las, was mijn belangstelling dan ook meteen gewekt [2]. *'Nergens hebben wij zulke groote scheiding gevonden tusschen de Katholijken en Protestanten als te Vriezenveen'* schreef pater J.H. Koemans naar aanleiding van de volksmissie die deze orde in het Twentse veendorp in 1852 hield. Een uitspraak die onderzoek behoeft. In deze bijdrage wil ik proberen de gebeurtenissen te reconstrueren.

Paters

Het was het eerste dorp dat de redemptoristen bezochten in hun volksmissietournee door Twente, een langgerekte veenkolonie met een kleine, ongeveer 400 zielen tellende katholieke gemeenschap. Een dorp waar de meeste inwoners zich een karig bestaan verwierven met landbouw en turfwinning, maar waar ook enkele families een fortuin hadden vergaard met de

Pater Joannes Hubertus Koemans (1811-1875), schrijver van het missieverslag, afgebeeld in zijn dagelijkse outfit met bonnet en borstkruis, ca. 1870. Deze Leidse kapelaan trad in 1842 in bij de orde der redemptoristen. Hij gold vanwege zijn redenaarstalent samen met de legendarische pater Bernard Hafkenscheid als een van de belangrijkste volkspredikers van de redemptoristen in de 19e eeuw.

Collectie: Erfgoedcentrum Nederlands Kloosterleven.

handel in Sint-Petersburg - de Rusluie [3]. Het in 1797 opgetrokken, eerste parochiekerkje van Vriezenveen -- 'een klein, net gebouw zonder toren' - lag aan het Oosteinde, iets voorbij het Midden, ongeveer 80 meter van de openbare weg afgelegen. Dit was tevens de plek waar de

De verwoeste rooms-katholieke kerk met pastorie na de Grote Brand in 1905. Deze werd gebouwd in 1858. Het eerste kerkje uit 1797 waar de rellen zich voordeden, stond op dezelfde plaats aan het Westeinde, ongeveer 80 meter van de weg afgelegen. Uit: Ken uw dorp en heb het lief.

volksmissie zou worden gehouden. De overheid eiste dat dergelijke religieuze manifestaties op kerkelijke terrein zouden plaatsvinden, een maatregel die paste in het beleid waarbij godsdienstige uitingen in het openbaar aan

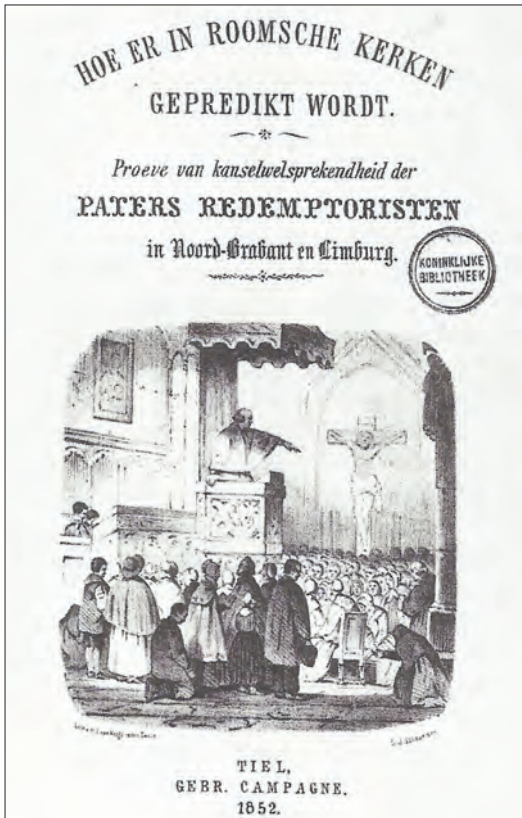
banden werden gelegd om ordeverstoringen te voorkomen.

De drie paters, missieoverste Koemans en zijn assistenten Sweens en Baptist, waren afkomstig uit Amsterdam, waar sinds 1850 een broederklooster van de orde gevestigd was dat zich bezig hield met de missies boven de grote rivieren. Met bonnet en borstkruis waren ze een opvallende verschijning voor de Vriezenveener die op de dag van hun aankomst op 16 januari een blik op de dorpsstraat wierp. Nog niet zo lang geleden was het de paters verboden hun werk te doen in Nederland, maar met de opheffing van het kloosterverbod in 1840 kregen zij meer bewegingsruimte en maakten zij vanuit hun standplaats Wittem furore met hun volksmissies. Eerst in Limburg, Noord-Brabant en delen van Zeeland en na 1850 ook boven de grote rivieren. De komst van de paters werd daarbij niet zelden door de protestanten met argwaan gevolgd [4]. In een tiendaags programma van preken, gebeden en diverse devoties brachten de paters de deelnemers de grondbeginselen van de katholieke kerk bij. De

De Vriezenveense dorpsstraat rond 1900. Collectie: Historisch Museum Vriezenveen.

Protestantse brochure uit 1852 die waarschuwde tegen volksmissies van de redemptoristen. De titelpagina illustreert fraai de belangstelling van het in grote getale toegestroomde volk. Op de achtergrond het missiekruis, dat op het einde van de volksmissie werd gepland, als teken dat alle gelovigen bekeerd waren en de parochie vernieuwd.

Collectie: Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.

gelovigen hingen aan hun lippen. Preken konden de zelfbewuste paters vaak zoveel kleurrijker dan de plaatselijke pastoors. De missies gaven na eeuwenlange achterstelling een nieuw geluid. Ze droegen in belangrijke mate bij aan een nieuw rooms-katholiek zelfbewustzijn [5].

Het verloop

Of achter de onlusten in het Twentse Vriezenveen puur 'antipapisme' schuilging, blijft gissen. Met de kleine katholieke minderheid had de gemiddelde hervormde Vriezenvener waarschijnlijk weinig moeite. Het traditionele naoberschap en de strijd om het harde bestaan bond de dorpingen waarschijnlijk net zo veel als het geloof pleegt te doen. De gemiddelde

Het meisje dat inzet was van de strijd: Gerhardina Pot-Boerman (1839-1912) in 1897. Tijdens of vlak na het oproer vluchtte zij naar het Duitse grensplaatsje Neuenhaus waar zij als dienstmeisje acht jaar onderdak vond bij een protestants bakkersgezin. In 1860 keerde zij terug naar Vriezenveen. Zij trouwde in 1872 met Jan Pot. Haar zoon Johannes was jarenlang wethouder van Vriezenveen. Haar vader, de katholiek Johannes Boerman stierf in 1872 in een krankzinnigengesticht in Deventer. Collectie: Daan Vossebeld.

dorpeling zag de gebeurtenissen mogelijk vooral als ongewenste inmenging in een lokale kwestie. 'Zoodra de Vriezenvener meent, dat hij onrechtvaardig behandeld wordt, dan kan de rustige boerenkolonie veranderen in een woeste menigte', schreef M. van den Borgh, in 1905 in haar historische terugblik op het veendorp [6] en waarschijnlijk gold dit ook voor die januari in 1852.

Kern van het conflict waarbij uiteindelijk ook de redemptoristen betrokken raakten, school in het feit dat Johannes Boerman (1813-1872) volgens de protestanten ten onrechte meende een katholieke opvoeding van zijn 12-jarige dochter

te kunnen opeisen. Bij zijn huwelijk in 1834 met de protestantse Aleida Klein (1803-1866), naaister van beroep, was namelijk – althans zo wil de protestantse overlevering - de afspraak gemaakt dat van de eventuele kinderen uit het huwelijk de jongens katholiek en de meisjes protestant zouden worden gedoopt en grootgebracht. Tegen de afspraken lieten Boerman en zijn familie de drie dochters die uit het huwelijk werden geboren echter toch rooms-katholiek dopen [7]. Afgezien daarvan was zijn dochter Gerhardina, die met haar moeder de hervormde kerk bezocht, zijn nog enig levend kind; het overige kroost was jong of bij geboorte gestorven. Inmiddels had hij al in drie jaren ‘zijn Paschen niet kunnen houden’ en kon hij ook nu niet tot de afsluitende communie van de missie worden toegelaten. Aangemoedigd door de paters stelt hij zijn vrouw opnieuw voor het kind ‘te bestellen bij zijne katholieke familie’.

Gerhardina en haar moeder horen hem aan. Ze

weigeren echter pertinent en zonder aarzelen spoeden zij zich naar de hervormde predikant. Vanaf dat moment ondervinden de redemptoristen de voortdurende tegenwerking van hervormde dorpelingen. Een reeks van gebeurtenissen volgt elkaar op. Aldus het missieverslag: *‘Den voorlaatsten avond, ter gelegenheid van de opdracht aan de Moeder Gods [een plechtigheid al dan niet met processie ter ere van Maria], begint men onder den preek op de vensters van kerk en pastorie te slaan en met slijk en steenen te werpen. Den laatsten dag bewaakte men met geweren het huis van den Predikant, wijl men voorgaf, dat men [de familie, JB] het kind met geweld zou komen afhalen.’*

En ook na de volksmissie wordt de paters in de pastorie naast de kerk geen rust gegund. Hun verblijf was ongewenst: *‘De drie dagen dat wij daar bleven uitrusten schoten zij losse scheuten op de pastorie, bij ons vertrek jouwden zij ons uit, vertelden alle[n] spreukjes op onze rekening, schreven valsche berigten in de Couranten en*

De hervormde kerk zoals deze er ook globaal in 1852 uitzag. Het gebouw met houten toren aan de westkant werd in 1924 ingrijpend verbouwd. De foto dateert van ca. 1900. Van de hervormde pastorie uit 1852 zijn geen afbeeldingen overgeleverd. Uit: Ken uw dorp en heb het lief.

wendden alles aan om de missie lelijk te maken, en ons schrik aan te jagen.

Het verslag noemt geen namen, maar van een aantal is uit hoofde van hun functie hun identiteit vast te stellen, zoals ds. Hendrik Gallois (1792-1858). Ondanks het feit dat men het kind bij hem bracht, is het onwaarschijnlijk dat hij actief bij de relletjes betrokken was. De wat eenzelvige dominee lag tijdens zijn lange ambtsperiode voortdurend overhoop met notabelen en gelovigen van het dorp. De paters melden bovendien dat hij zich beklaagd had over de 'oproerige geest' van de Vriezenveners. Ook Gerrit Engels (1790-1868), bijgenaamd Bwattergaitien (Botergerritje), speelde een afwachtende rol. Als burgemeester, een ambt dat hij sinds 1831 bekleedde, was hij verantwoordelijk voor de openbare orde in het dorp. Toen de treiterijen bij het vertrek van de paters op 25 januari in hevigheid toenamen, verscheen de oude 61-jarige ambtsdrager echter ten tonele, maar werd hij door omstanders in het slijk geduwd. Een gebeurtenis die indruk maakte, want hiermee kwam, volgens de paters, ook een abrupt einde aan de rellen.

Het lijkt er op dat de dorpelingen inderdaad het recht in eigen hand namen, en een aantal van hen, in hun felheid, er zelfs niet voor terugschrikten de burgemeester bij zijn lurven te pakken toen deze wilde ingrijpen. De oude Engels krijgt op grond van een eerder gedaan verzoek, twee dagen later eervol ontslag [8]. Het voorval is een wat trieste afsluiting van zijn lange ambtsperiode.

De Vriezenveense katholieken en hun pastoor Koning, hielden zich volgens de paters tijdens de rellen rustig. *'Deze gansche gebeurtenis is tot schande van de protestanten uitgevallen; zij is een bewijs van hunne onverdraagzaamheid, en hetgeen, waartoe zij in staat zouden zijn wanneer zij de handen vrij hadden,* besluit Koemans. [Maar] *'wat de apostel zegt is ook hier bewaarheid: alles werkt mede ten goede voor die tot heiligheid geroepen zijn. (...) Het kind is zoek, maar de parochie is bekeerd.'* Het Algemeen Handelsblad geeft vier dagen later een protestantse versie van het vertrek. Het meldt *'dat de rondreizende redemptoristen (...), de gemeente Friesenveen in allerijl moesten verlaten,*

Gerrit Engels (1790-1868) burgemeester van Vriezenveen van 1831 tot 1852.
Collectie: Historisch Museum Vriezenveen.

daar hun leven ligtelijk gevaar hadde kunnen loopen en men reeds het rijtuig, waarin zij zich verwijderden, met gewoerschoten achtervolgde [9].

Tot slot

Het missieverslag geeft een fraai beeld van de religieuze verhoudingen in Vriezenveen rond het midden van de 19e eeuw. Het is tevens een schoolvoorbeeld van historisch materiaal dat nog steeds in diverse regionale kerkelijke en burgerlijke archieven ligt te wachten op ontdekking. Op 25 januari 1852 trokken de redemptoristen verder, voor een volksmissie in Rijssen en Enter, vastbesloten lastige burgemeesters en protestanten te trotseren. Een jaar later, in april 1853, werd, ondanks verontruste protestanten, de bisschoppelijke hiërarchie hersteld.

Noten

- 1 Dit is een bewerking van een gelijknamig artikel in Waver't Vjenne 45 (2014). Met dank aan Daan en Arda Vosseveld-Dijkhuizen uit Nuenen voor het beschikbaar stellen van genealogische gegevens.
- 2 Erfgoedcentrum Nederlands Kloosterleven, Archief Redemptoristen, inv. nr. 6754, Kronyken der Missiën gepredikt door het huis van het Onbevleete Hart van Maria te Amsterdam, beginnende den 27ste November 1850.
- 3 Zie voor gegevens over dorp en kerk: F. Boswinkel e.a (red.), Herman Jansen, 'Ken uw dorp en heb het lief' (Vriezenveen 1999).
- 4 Peter Jan Margry, Teedere Quaesties: religieuze rituelen in conflict (Hilversum 2000) 364-365.
- 5 Jan Roes, Van grote klok tot milieu-missie. Volksmissies en de katholieke beweging in Nederland in de 19e en 20ste eeuw. Trajecta 2 (1993), afl. 3, 273-294.
- 6 Eigen Haard (1905) 692-705.
- 7 Zie over familie Boerman: Daan en Arda Vosseveld-Dijkhuizen, Liefde en kerk, geboorte en dood, Waver't Vjenne 28 (2009) 636-640.
- 8 Historisch Centrum Overijssel, Provinciaal Bestuur 1813-1948, Kabinetsarchief, inv.nr. 18772.
- 9 Koninklijke Bibliotheek, www.kranten.delpher.nl (gezien 16 maart 2014).

De gebeurtenissen in de winter van 1852 maken onderdeel uit van de familiegeschiedenis van Daan Vosseveld en Arda Dijkhuizen. Deze werden in 2008 verbeeld door kunstenaar Jaap Snel uit Rheeze. Zichtbaar zijn de kerken in Vriezenveen en Neuenhaus, een pistool en de kar waarmee het meisje Gerhardina de wijk nam naar het aangrenzende Duitsland. Collectie: Daan Vosseveld.

Boekrecensie: Jaap Scholten – Horizon City

Robert Kemper Alferink

.....

Twentenaren zijn ingetogen. Het duurt vaak even voordat je ze echt door hebt. De meeste leer je nooit goed kennen. Twentenaren die schrijven zijn moeilijk te vinden. Laat staan diegenen die over zichzelf schrijven. Binnen de wereld van de Twentse textielfabrikanten was het bijna not done. Binnen de fabrikantenfamilie Scholten ('langerekte hoofden – inderdaad niet moeders mooisten,' aldus Scholten) wordt wel geschreven, iets dat lang niet altijd door iedereen in dank wordt afgenomen. Jaap Scholten trok zich er niets van aan. Hij schreef een 'onvolledig en historisch niet noodzakelijkerwijs altijd correct portret van een familie van opgejaagde menisten, grootindustriëlen, kleinwildjagers, landhuisbouwers, collectioneurs, dromers, polygame avonturiers en dappere vrouwen.'

'Vier van mijn betovergrootvaders maakten deel uit van de Gründergeneration van de Nederlandse industrie,' schrijft Jaap Scholten in het hoofdstuk *Het bloed der martelaren*. Scholten is afkomstig uit een wereld van fabrikanten, die hij op achttienjarige leeftijd achter zich heeft gelaten. Er zijn heel wat Twentenaren die veel meer weten van de Twentse textielgeschiedenis, dan hijzelf. Scholten staat daarin niet alleen. Zijn moeder 'is het type mens dat vóóruit leeft, naar de toekomst kijkt en niet omziet.' Schrijven over familie, of de eigen kring, klinkt voor sommigen beangstigend. Na het uitkomen van de roman *Tachtig* in 1995 werd Jaap Scholten door zijn grootmoeder Scholten-van Heek voor anderhalf jaar in de ban gedaan.

Horizon City moest een boek worden 'waar we trots op kunnen zijn' – een boek waar niets gênants in staat of dat andere mensen niks aangaat. In een boeiende rapportagevorm schetst Jaap Scholten de ontwikkeling van de Enschedese textielgeschiedenis, van opkomst tot neergang. Voor iedereen die weinig van de stadsgeschiedenis afweet is het een echte eye-opener. Doordat deze gelardeerd is met

persoonlijke verhalen uit Scholten's eigen familie begint de geschiedenis te leven. Textielgeschiedenis is geen geschiedenis van gebouwen en staal, maar van arbeiders en ondernemers.

Juist die persoonlijke verhalen, de mens áchter de fabrikant en diens familie, maken het boek een goede aanvulling op alle al verschenen boeken over de Twentse textiel. Het is doorvlochten met brieven, dagboeknotities en familiekiekjes die tot nu toe voor het grote publiek onbekend waren.

Voor het samenstellen van *Horizon City* heeft Scholten van een beperkte hoeveelheid bronnen gebruik gemaakt. Ogenschijnlijk is enkel het 'eigen' familiearchief Scholten-Stork gebruikt. Gelieerde familiearchieven zoals die bij de Stichting Edwina van Heek worden beheerd lijken niet geraadpleegd te zijn. Daarnaast zijn er her en der kleine vergissingen gemaakt: wanneer er in 1871 door C.T. Stork over 'zwager Palthe' wordt gesproken bedoelt hij de Oldenzaalse kantonrechter A.A.W. van Wulfften Palthe (1816-1900). Er staat echter een afbeelding bij van huize Sprengenberg in Haarle, in 1903 gebouwd door diens zoon AAWvWP (1851-1929).

Martien Frijns van AFdH Uitgevers wist het boek uitstekend vorm te geven, maar de herkomst van het illustratiemateriaal is niet altijd even consequent vermeld: veel zou afkomstig zijn uit het familiearchief Scholten-Stork. Het originele schilderij van 'n Grootn Stoom is bijvoorbeeld desondanks in andere handen. De gemiddelde lezer zal dat een zorg zijn en die heeft aan *Horizon City* een prachtig inkijkje in de Enschedese textielgeschiedenis. Iets echt gênants staat er gelukkig niet in.

Jaap Scholten, *Horizon City*, Enschede, AFdH Uitgevers, 2014.
ISBN 978.90.72.603357, softcover. € 25,-

Wil de échte Twentecollectie opstaan?

Robert Kemper Alferink

.....

‘Wat muj d'r toch met?’ is een veel gestelde vraag als ik weer eens een of ander oud boek gevonden heb. Meestal weet ik dat dan goed uit te leggen: een kritisch verzamelaar verzamelt alleen dat, wat een ander niet heeft maar wel graag zou willen hebben. Dan blijft het immers een goede investering, ook op lange termijn. Een collectie met honderd bijzondere boeken is uiteindelijk immers veel meer waard dan duizend boeken waarvan op internet legio exemplaren te koop worden aangeboden.

Daarnaast heeft het ook nog een ander voordeel: ‘hoe minder a’j hebt, hoe gelukkiger da’j bint’. Twee kasten met boeken kunnen nog een keer verhuisd worden, vergen weinig opslagruimte en zijn daarmee niet zo bewerkelijk. Een tiental boekenkasten vol – en nog een zolder met veel meer ‘troep’ – wordt op termijn een zware last.

Je zou verwachten dat de overheid op net zo’n manier redeneert: we bewaren alleen wat écht het bewaren waard is, zeker niet dubbel of driedubbel. De Koninklijke Bibliotheek (KB) heeft zo’n visie: ‘Wij bieden iedereen, overal, toegang tot alles wat in en over Nederland is gepubliceerd.’ Sinds 1974 zorgt de KB er voor dat elk nieuw boek dat in Nederland verschijnt dáár wordt bewaard. Ideaal, toch? Dan hoeven we ons daar geen zorgen meer om te maken. Daarbij lukt het de KB om bijna alle nieuwe boeken gratis te krijgen. De meeste uitgevers hebben zich er aan gecommitteerd, om zo van elk boek één exemplaar voor de eeuwigheid te bewaren.

Daarnaast zijn er nog allerlei bibliotheken die boeken hebben om actief te kunnen raadplegen: de dorps- en stadsbibliotheken bijvoorbeeld, waar het grote publiek – wel steeds minder – naar toe gaat om boeken en andere media te lenen en te lezen.

De visie van de KB in acht nemend is het vrij opmerkelijk dat er nog legio andere instanties

zijn die actief boeken aanschaffen om louter een depot-functie te vervullen. De stadsbibliotheek in Enschede verzamelt boeken over heel Twente, de Rijnbrink Groep, Nijverdal (opvolger van de Overijsselse Bibliotheek Dienst) schaft álle Overijsselse uitgaven aan en het Historisch Centrum Overijssel in Zwolle heeft eveneens een brede Overijssel-collectie die goed actueel gehouden wordt.

Daarnaast zijn de Vereniging tot beoefening van Overijsselsch Regt en Geschiedenis én de Vereniging Oudheidkamer Twente beide eigenaar van veel oud en kostbaar drukwerk, dat in de Athenaeumbibliotheek resp. museum TwentseWelle in Enschede wordt bewaard. Zulke collecties dienen vanzelfsprekend in stand gehouden te worden: vooral boeken van voor 1950 kennen in bijna alle gevallen een interessante provenance, herkomst. Van sommige boeken worden tientallen ‘dezelfde’ exemplaren bewaard, elk met hun eigen verhaal. Bij boeken vanaf 1950 tot nu ligt dat heel anders.

De bovengenoemde bibliotheken voeren een actief aanschafbeleid. Uitgevers zijn daar blij mee: van elk boek heb je zo al vijf exemplaren verkocht. Bij een groot publieksboek, dat ook in veel dorpsbibliotheken te lezen is, zijn er provinciebreed soms wel twintig exemplaren aangeschaft. Rekent u even uit hoeveel dat kost op jaarbasis, als er gemiddeld een paar honderd streekboeken verschijnen? Ik ben wel benieuwd hoeveel geld daarmee gemoeid is, zeker alle opslag en bijbehorende personeelskosten meerekenend. Daarom ook dit pleidooi, om te komen tot een gecoördineerd aanschafbeleid, op provinciaal en vervolgens landelijk niveau. Welk instituut biedt zich als eerste aan om te ontzamen?

Vlöggln, een misschien niet zo oude, maar springlevende traditie

Paul H.A.M. Abels

Op Goede Vrijdag belde neef Hans uit Ootmarsum. In normale doen is hij de Twentse nuchterheid zelve, maar dit keer klonk er opwinding in zijn stem. Of wij over een uur in Ootmarsum konden zijn? Natuurlijk wist hij dat wij die tweehonderd kilometer vanaf Gouda onmogelijk in zo'n korte tijd konden overbruggen. Dat begreep hij ook wel, maar hij wilde toch maar even kwijt dat zijn oudste zoon Bram op het punt stond om – om exact tien voor zeven - op het kerkplein van Ootmarsum als Poaskearl aan den volke gepresenteerd te worden.

Alleen wie enigszins bekend is met de rijke Paastraditie van Ootmarsum kan invoelen welke vaderlijke trots onze neef hiermee voelde opzwellen. Zelf had hij deze eer nooit mogen smaken, maar dat heeft hem er nooit van weerhouden elk jaar met volle overgave mee te doen aan de rituelen en telkens als een van de eerste Ootmarsummers achter de acht Poaskearls aan te haken in de slinger die al Vlögglnd door de smalle straatje en rond de stiepels van de openstaande huisdeuren trekt, onderwijl blij twee oeroude Opstandingsliederen zingend (*Halleluja den blijden toon en Christus is opgestanden*).

De nieuwe poaskearls van 2014, Ivo Rouwers en Bram Bolscher. Foto: Caspar Kouijzer. Collectie: Paul Abels.

Vanaf het moment dat ik 38 jaar geleden als Almelse buitenstaander via mijn lief en haar Ootmarsumse families ondergedompeld ben in de plaatselijke Paastradities, bestaat er tussen neef Hans en mij een bijzondere verstandhouding, die gebaseerd is op een gedeeld warm gevoel voor traditie. Tegelijk voel ik bij hem een licht onderhuids wantrouwen jegens mij, gebaseerd op de gedachte dat ik als buitenstaander nooit echt een binnenstaander

zal worden en wellicht de oude verhalen over de Ootmarsumse tradities met historisch onderzoek in twijfel ga trekken. Nu moet ik toegeven dat ik zelf van meet af aan ook dit wantrouwen gevoeld heb. De busladingen vol toeristen die elk jaar naar Ootmarsum trekken om het Vlöggln te aanschouwen wekten op mij aanvankelijk sterk de indruk van een 'invented tradition', bedoeld om de lokale middenstand te spekken. Mijn schoonfamilies – en in het bijzonder opa Bernard en neef Hans – hielden echter bij hoog en laag vol dat het gebruiken waren die al generaties lang door de Ootmarsummers gekoesterd werden. Waarop ik dan weer plagerig beweerde dat ik zou bewijzen dat het een uitvinding van de VVV was.

Als historicus én journalist bij de *Twentsche Courant* had ik echter wel een eer op te houden. Geprikkeld door genoemde discussies én door ronkende teksten over middeleeuwse of zelfs voorchristelijke wortels van het feest in de zogeheten Paasbrieven met de liedteksten, die door de Poaskearls aan toeristen verkocht worden, besloot ik tot een diepgravend onderzoek naar de herkomst van het Vlöggln. Pas in 1840 werd voor het eerst op schrift melding gemaakt van dit gebruik, in een vraag van een lezer van de *Overijsselsche Almanak*, die ook al op zoek was naar de oorsprong. Hoe ik ook zocht in de Ootmarsumse archieven, zelfs in twee dagboeken van dominees uit het stadje wordt er niets over geschreven. Een van hen zegt zelfs dat hij met Pasen gewandeld heeft en dat het zeer rustig was in de stad. Dominees en kerkenraden klaagden in de 17de en 18de eeuw voortdurend over zogeheten 'paapse superstitiën', zoals het vereren van heiligenbeelden of

het knielen bij een graf. Zelfs over Paasvuren werd diverse keren geklaagd, dus dit veel breder dan in Ootmarsum gebruikelijke ritueel kent wel een zeer lange geschiedenis.

Folklorehistoricus P.J. Meertens (Mijnheer Beerta uit Voskuils *Het Bureau*) bleef uitgaan van een middeleeuwse oorsprong en veronderstelde dat de Ootmarsummers de gewoonte en (ellenlange) liederen eeuwenlang in herinnering hadden gehouden en het geleidelijk weer hadden opgepikt. Dit *Wunschdenken*, nogal kenmerkend voor dit slag *Blut und Boden*-folkloristen, mist elke bewijsgrond. Vandaar dat ik op zoek ben gegaan naar een moment in de Ootmarsumse geschiedenis, waarbij de stad rond Pasen in rep en roer was. En zo'n moment bleek er nadrukkelijk te zijn; in 1795. Net voor Pasen naderden de Franse troepen het stadje en leek voor de overgrote meerderheid van katholieken na twee eeuwen achterstelling de vrijheid en gelijkheid nabij. Euforisch begaf een grote groep katholieken zich naar het huis van de koster van de grote Simon en Judaskerk, die nog steeds in gebruik was van een zeer klein groepje gereformeerden, terwijl de katholieken zich moesten behelpen met veel te kleine schuurkerkjes. Met geweld werd de sleutel van de kerk opgeëist en werd de kerk opengemaakt voor de pastoor. Wat ligt er meer voor de hand, dan dat de Ootmarsumse katholieken deze wederopstanding van hun geloof hebben gevierd met het zingen van Paasliederen, waarvan een nog maar kort daarvoor afgedrukt was in een nieuwe gezangenbundel. Dat zij daarbij ook zingend door de straten zijn getrokken, zou wel eens een uitdagende manifestatie van hun herwonnen zelfvertrouwen geweest kunnen zijn tegenover de gereformeerde inwoners van de stad.

Deze theorie werd op de redactie van de *Twentsche Courant* met enthousiasme ontvangen. Hoofdredacteur JOB verordonneerde dat de Paasbijlage van de krant op Paaszaterdag met het verhaal moest openen. De volgende dag besloot ik met enige schroom weer aan te schuiven aan de Paastafel van de aangetrouwde familie, welbewust dat mijn 'debunking' van het Vlögglverhaal niet door iedereen geapprecieerd zou worden. Zoals

gebruikelijk in Twente werd mij dat niet rechtstreeks voor de voeten geworpen, maar door middel van indirecte humor. Toen ik het schouwspel langs de kant gadesloeg, zag neef Hans mij staan. Even onderbrak hij het Paaslied en riep hij naar mij: "Dow't zo wa goot?", daarmee niet meer en niet minder te verstaan gevend dat ik als buitenstaander niet moest denken de Ootmarsummers de wet voor te kunnen schrijven.

Mijn Vlöggl-theorie heeft niettemin in verschillende folkloristische studies en populaire boekjes over dit Paasgebruik inmiddels een plek gekregen en zij is tot op heden niet onderuit gehaald met nieuw bewijsmateriaal. Zij heeft evenmin gezorgd voor een verwijdering; eerder voor een intensivering van de interne familiecontacten rond deze dagen. Om de traditie in haar volle omvang en intensiteit te doorvoelen, hebben wij een aantal jaren geleden met ons gezin het hele Paasweekend doorgebracht in het oude huis van de inmiddels overleden opa Bernard, precies gelegen aan het startpunt van de Vlöggl-route. We waren er al op zaterdag bij, toen twee door paarden getrokken karren, volbeladen met hout voor het Paasvuur op de Poaskamp, het stadje binnendenderden. We waren er ook bij toen de Poaskearls in alle vroegte op Paasmorgen de bekende liederen zingend ter kerke gingen, evenals 's middags bij het lof – als de grote Simon en Judaskerk stampvol is en dezelfde liederen aan het eind luid door de Ootmarsumse mannen worden

Poaskearls, een beeld van Kiny Copinga-Scholten (Enschede, 1934), voor de R.K. Simon en Judaskerk in Ootmarsum. Foto:Wikipedia.

gezongen. En voor de afwisseling bleven we niet aan de kant, maar haakten we in toen het eigenlijke Vlöggin om 5 uur in de middag begon met het aansteken van een grote sigaar door de Poaskearls en slingerden we door straatjes en openstaande huizen, om uiteindelijk ineengedraaid op de Eiermarkt nog één keer beide liederen volledig te zingen. Ook wij tilden daarna onze kinderen drie keer omhoog als teken van hoop voor de toekomst.

Terwijl de toeristen zich daarna huiswaarts begaven of een etablissement opzochten, spoedden wij ons huiswaarts om met de hele familie ongelooflijke hoeveelheden gekookte eieren te eten. Tegen de tijd dat het donker werd wandelde iedereen naar de Poaskamp, waar het Paasvuur ontstoken werd en Ootmarsum in een oranje gloed zette.

De jarenlange betrokkenheid bij de Ootmarsumse Paasgebruiken via de familie van de *koale kaant* heeft mij duidelijk gemaakt dat het allesbehalve een 'invented tradition' is. Het is een rooms-katholieke traditie met wortels en een hart, oprecht en diepgevoeld, wellicht iets minder oud dan sommigen zouden willen, maar dat wordt het vanzelf wel als de huidige generatie erin slaagt de waarde ervan door te geven aan de kinderen. Neef Hans is hier cum laude in geslaagd en zijn trots over de uitverkiezing van zijn zoon tot Poaskearl is dan ook volkomen gerechtvaardigd.

VAN MEGGELEN & KERSSENBERG

ASSURANTIËN

VERZEKERINGEN HYPOTHEKEN PENSIOENEN

Boddenkampsingel 86 - 88
Postbus 334, 7500 AH Enschede
Telefoon: 053 - 435 01 04
E-mail: info@vmk-assurantien.nl

ELEKTROBURO
H. VOS B.V.

Elektra en Data werken
Brandmeldinstallaties
Noodverlichting

24 uur Servicedienst

Tel. 053 - 435 30 96

VOS
INSTALLATEURS B.V.

Elektra, Airco,
Verwarming, Sanitair,
Loodgieterswerk en
Luchtbehandeling

Tel. 053 - 435 20 63

DE
LIJSTENMAKERIJ
GOVAARTS & HOMAN

Hengelosestraat 164
7521 AK Enschede
tel 053-4353678

www.govaarts.nl

Bijzondere lijsten en inlijstingen, ophangsystemen en kunstschildersmateriaal

Dams

Accounting & Advies

Boddenkampsingel 89
7514 AP ENSCHEDE

www.damsaccounting.nl

Tel: 053 - 434 62 19
Mail: info@damsaccounting.nl

www.kienhuishoving.nl

Enschede Pantheon 25 Postbus 109 7500 AC Enschede Tel. (053) 480 42 00

Oldenzaal Wilhelminastraat 14 Postbus 303 7570 AH Oldenzaal Tel. (0541) 57 31 00

LaRoche

Steaks & Seafood

Hengelosestraat 200 te Enschede
Tel. 053 - 43 53 855

www.restaurantlaroche.nl

*Een nieuwe
pas kunnen
aanvragen*

*waar en
wanneer het
u uitkomt.*

Via internet en telefoon regelt u meer dan u denkt.

Welke vraag u ook heeft; via internet of telefoon regelt u gemakkelijk zelf de meeste bankzaken. Of dat nu gaat over het doorgeven van een verhuizing of bijvoorbeeld het terugboeken van een automatische incasso.

Ga naar rabobank.nl/klantenservice of bel met (053) 488 58 85

Samen sterker

Rabobank